

TAKDİM

Elinizdeki kitap, bir modern zamanlar bilgesinin hayatı, irfan dünyası ve tefekkür yolculuğuna ilişkin yapılmış konuşmalardan oluşuyor.

Aynı bilgelik yolunun yolcularından Cemalnur Sargut'la gerçekleştirdiğimiz söyleşi boyunca, hem bir döneme tanıklık etmiş bulunuyoruz hem de bu dönem içinde bilgelik göğümüzün parlak yıldızlarından birinin, Sâmiha Ayverdi'nin o dile gelmez engin dünyasından birkaç resmi yansıtmış oluyoruz.

Sâmiha Ayverdi, mürşidi ve hocası Kenan Rifâî hazretlerinin irfan, ahlâk ve edebinden nasiplenmiş bahtiyar bir insan. Roman, hikâye, mensûre, deneme, araştırma-inceleme, günce, hâtıra, gezi, mektup türlerinde eserler vermiş bir yazar. Ülkesinin ve dünyanın sorunlarına ilişkin düşünen ve doğru soruları soran, onlara cevap arayan bir aydın. İslâm ahlâkını, verdiği o muazzam kavganın içinden geçerken, sessiz sedâsız biçimde yaşayan bir derviş. Türkçe'nin zenginliğini modern zamanlarda karşılaştığı tehditlere karşı güçlü biçimde ortaya koyan bir edebiyatçı. Hz. Meryem'in, Hz. Râbia'nın, Hz. Fatıma'nın izinde, onların ahlâkıyla ahlâklanmış bir İstanbul hanımefendisi. Balkanları, Anadolu mayasıyla mayalamış gönül erlerinden Gül Baba'ya yakışan bir torun. Cumhuriyet modernleşmesinin önümüze getirdiği krizleri isabetle belirleyebilen ve çözümler üretme

konusunda tükenmez bir enerjiyle çabalayan bir dâvâ insanı. Bir tevâzu anıtı. Bir sâdelik şâheseri. Bir inci...

Ayverdi'nin bize bıraktığı irfânî mirasın ayrıntılarına henüz tam anlamıyla vâkîf değiliz. O'nun, çileli, sâde ve nâdide yaşamını tam olarak bilmiyoruz.

Bu söyleşiyi, O'nun engin dünyasını biraz olsun yeni kuşaklara aktarabilmek için gerçekleştirdik.

Cemalnur Sargut, her zamanki inceliğiyle kabul ettiler ve *Sâmiha Anne* kitabı böylece ortaya çıktı.

Kaynaklardan ve tanıklardan öğrendiğimize göre, Sâmiha Ayverdi, 1905 yılında İstanbul'da Meliha Hanım ve Miralay İsmail Hakkı Bey'in kızı olarak dünyaya gelmiştir. Ekrem Hakkı adında bir de oğulları olan aile kızlarına "*eli açık, cömert*" anlamına gelen "*Sâmiha*" adını verdi. Sâmiha Ayverdi'nin çocukluğu kışları Şehzâdebaşı semtindeki evlerinde ve annesinin amcası olan dönemin Maliye Nazırı İbrahim Efendi'nin konağında, yazları ise Çamlıca'daki köşklerinde geçti. Eğitimine beş yaşında iken mahalle mektebine giderek başladı. Daha sonra Süleymânîye İnâs Numûne Mektebi'ne devam etti ve 1921 yılında mezun oldu. Sonraki eğitimi husûsîdir. İyi derecede Fransızca bilen ve keman çalabilen Ayverdi'nin bir kızı ve iki torunu vardır.

Sâmiha Ayverdi ilk kitabını 1938 yılında yazar. Kırıktan fazla eseri olan Ayverdi, roman ve hikâye yazarak başladığı edebî hayatına târihî ve sosyal içerikli biyografi, hâtıra, mektup, makale türünde eserlerle devam eder. Edebiyat araştırmacılarına göre, bir yazarın eserleri onun hayatının yansımasıdır. Sâmiha Ayverdi'nin de eserlerinde, kaynağını yazarın hayatından alan üç ana konu vardır: "*Tasavvuf, tarih şuuru ve medeniyet inşâsı, İstanbul.*"

Sâmiha Ayverdi, II. Meşrutiyet'ten başlayarak Osmanlı Devleti'nin son yıllarında yaşamış; Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı, Cumhuriyetin ilânı gibi tarihimizin çok önemli olaylarına genç yaşlarında tanıklık etmiş; tarih ve medeniyet konularını çağdaşı olan Yahyâ Kemâl Beyatlı, Ahmet Hamdi Tanpınar, Nihad Sâmi Banarlı gibi, o da eserlerinin gündemine taşımıştır. Türk edebiyatında birçok yazarın anlattığı İstanbul, eserlerinin içinde o kadar önemli bir yer tutar ki bu, ona "İstanbul yazarı" olma sıfatını kazandırır. Ancak Ayverdi'nin devrindeki diğer yazarlardan ayrılan çok önemli bir tarafı vardır. O da özellikle ilk sekiz kitabının ana konusu olan, diğer kitaplarında da dünya görüşü ve hayat algılayışı olarak ortaya çıkan tasavvuf düşüncesidir. 1940'larda *Edebiyat Âlemi* dergisinde kendisiyle yapılan bir röportajda "Şimdi neler okuyorsunuz?" sorusuna: "Yine Mesnevî... ve Dîvân-ı Kebîr... ve her şey..." diye cevap verir. Yani Sâmiha Ayverdi, Mevlânâ'nın eserlerini çok okumuş, onu, Hocası Kenan Büyükkaksoy'un rehberliğinde anlamaya ve yorumlamaya çalışmıştır. Bu nedenle de onun için tasavvuf düşüncesi bir hayat tarzı olmuştur. Hakkında çeşitli doktora ve yüksek lisans tezleri yapılan Sâmiha Ayverdi'nin dili ve üslûbunun mükemmelliği, Türkçe'nin ve İstanbul Türkçesi'nin en güzel örnekleri olduğu, edebiyat tarihi açısından da ortaya konmuştur.

Aşk Budur, Batmayan Gün, İnsan ve Şeytan, Son Menzil, Yaşayan Ölü, Yolcu Nereye Gidiyorsun?, Mâbette Bir Gece, Mesihpaşa İmamı, Rahmet Kapısı, Bağ Bozumu, Hey Gidi Günler Hey, Ah Tuna Vah Tuna, Küplücedeki Köşk, İbrahim Efendi Konağı, İstanbul Geceleri, Âbide Şahsiyetler, Dost, Hancı, Edebî ve Manevî Dünyası İçinde Fâtih, Boğaziçi'nde Târih, Türk Târihinde Osmanlı Asırları, İki Âşinâ, Ermeni Meselesi, Misyonerlik Karşısında Türkiye, Maârif Davamız ve

daha pek çok eser. Bazıları İngilizce, Arapça, Âzerî Türkçesine tercüme edilen bu kitaplar yazarın çevresinde çoğunluğu üniversite öğrencilerinden, geniş bir kitle oluşmasını sağlamış, bu gençler zamanla entelektüel bir zümre haline gelmiştir.

Eserleriyle genç kuşakların yetişmesini sağladığı için şâir Niyâzi Yıldırım Gençosmanoğlu, yazarı şu mısralarla anlatır:

*“Bir anne ki muhterem anneler âleminde
Elli yıl nesilleri emzirdi kaleminden”*

Ayverdi, kültür hayatımıza sadece kitaplarıyla değil yaptıklarıyla da hizmet etmiştir. Mevlânâ ve Yunus Emre gibi evrensel nitelikte iki insanı, genç nesillerin tanınması ve anlaması yolunda ilk adımları atan kişi o olmuştur. Konya’da daha sonra çok şöhret bulacak olan Şeb-i Arus Merasimleri yani Mevlânâ’yı Anma Törenleri ilk defa 1954’te Sâmiha Ayverdi’nin öncülüğünde başlatılmıştır. Yeni Doğuş Cemiyeti isimli bir derneğin kuruluşuna öncülük etmiştir. Bu dernek, halk âşıklarına ulaşarak derlemeler yapmış, kasetler hazırlatmış, böylece Yunus Emre’nin şiirleri ve ilâhileri yayınlanmıştır. Ayrıca yine bu dernek tarafından düzenlenen konferans ve konserlerle Türk edebiyatının bu büyük mutasavvıf-şâiri gençlere tanıtılmıştır.

Onun bir başka yönü çevresine olan duyarlılığıdır. Yaşadığı semtte düzensiz îmar faaliyetleri sebebiyle ağaçların kesilmesini ve caddenin bir çöle benzemesini kabul edemeyen yazar, Fâtih’te İtfâiye Durağından Edirnekapı’ya kadar devam eden Fevzipaşa Caddesindeki ve yine bugün Fâtih’te Koyunbaba Parkı olarak bilinen alandaki ağaçları diktirmiş, çevresindeki gençlerle ve esnafla beraber bakımını yaptırmıştır.

Bunların dışında Ayverdi, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı'nın kurucu üyesidir. İstanbul Fetih Cemiyeti, Yahyâ Kemâl Enstitüsü, Türk Kadınları Kültür Derneği gibi sivil toplum kuruluşlarının da kuruculuğunu yaparak, çalışmalarında aktif rol üstlenmiştir.

Kendisine hizmetleri sebebiyle pek çok ödül verilmiştir:

1988'de *Hey Gidi Günler Hey* adlı hatıra kitabına Türkiye Yazarlar Birliği tarafından verilen “*Yılım Dil Ödülü*”; 1990 senesinde Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu'nun verdiği “*Üstün Hizmet Şükran Beratı*”; 1992 yılında Türkiye İlim ve Sanat Eserleri Sahipler Birliği tarafından verilen “*Üstün Hizmet Ödülü*” bunlardan bazılarıdır. Sâmiha Ayverdi, 1993 yılının 22 Mart'ında Fâtih'te yaşadığı evinde vefat etmiştir. Kabri Merkez Efendi kabristanındadır. Bütün hayatı boyunca vatanı ve onun değerleri için bir anne fedakârlığı ile çalıştığından çevresindeki her yaştan insan ona “*Sâmiha Anne*” demiştir ve gerçekten “eli açık, cömert” anlamına gelen adının yansıması olan bir hayat yaşamıştır.

*“Ödenmez borcum var bu âlem halkına:
Verdikçe, daha ver, daha ver! diyorlar.
Sorarsan borcumu bu cihan halkına:
Yavuzu, yahşiyi sevmektir! diyorlar.”¹*

Sadık Yalsızuçanlar

1 Sâmiha Ayverdi, *Hancı*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 1988, s. 32.

ÜÇ KADIN BİR RESİM...

CEMÂLNUR SARGUT'UN HÂTIRALARINDAN

Nur, başını *Mesnevî*'nin üzerine eğdi. Gözyaşlarıyla satırları tekrar okudu:

“Artık Zeyd’i bulamazsın. Çünkü o, bu dünyâdan firar etmiş. Allah’ına varmıştır. O, rûhunun ayağına takılı dünya ağırlığını fırlatmış, vücuttan, cismânî sûretten kurtulup rûhânîler âlemine yükselmiştir.

Senin Zeyd’i bulman şöyle dursun, şimdi bizzat Zeyd bile kendi kendisini bulamayacak bir hal içindedir

Üzerine gün doğan yıldız, nasıl görünmez olursa, o da rûhunun yıldızına doğan ilâhî güneşin nûriyle, öyle görünmez oldu. Bir vücut içinde, görünmezlik derecesine ulaştı. Hak ile Hak olmanın açık bir derecesi de budur. Allah nasıl görünmezse, dünyâda ona varma, onunla olma, onda olma sırrına erenler de, öyle görünmezler. Kendi vücutlarını bile göremeyecek bir hâle ulaşırlar.”²

Başını kaldırdı. Gönlünün anasını düşündü...

“Ben geceyim, gün isterim. Ben ateşim, kül isterim. Ben şiirim vezn isterim.

Ben derdliyim, şifâmı ver. Parça değil tam isterim. Tükenmişim, çâremi bul. Bütünlenmiş can isterim.

2 Kenan Rifâî, *Şerhli Mesnevî-i Şerîf*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2000, s. 542.

Dağılmışım, topla beni. Pâre pâre kılma beni... Gövdem başım nerde bilmem... Merkez mihver baş isterim. Ecel yakın, destur gerek... Destur deyip yol isterim.”³

Hancı kitabında böyle yazıyordu gönül anacığı ki o, Nur’un, hocası, üstâdı, hâmîsi, dostu, Efendisi, onu Efendi kılanı, herşeyi... Zira Kendisi de hocası Ken’an Rifâî’yi anlatırken bunları söylemişti. Nur’la bir olup, ondan kitabını okuyan, mutsuz, şımarık, terbiyesiz kızı, mutlu, edepli kılan gönül anacığı böyle demişti.

Elli küsûr sene geriye döndü...

Üç katlı evine doğru... Orada doğmuştu, hayatının en önemli hâtıraları oradaydı. Gönül anacığını ve rûhunu doğuranları hatırlamıştı. Duâsıyla doğduğu sevgili Nazlı annesi, Fâtih’teki evin anısıyla birlikteydi. Nur küçücük kalbin ne büyük sevgiler taşıyabileceğini düşündü. Eh, yere göğe sığmayan Allah-ı Azîmü’ş-şân “*mü’minin gönlüne sığdım*” demiyor mu? Üst katları ev, alt katı babasının muayenehânesi olan yerde Gönül annesinin alt kapıya geldiğini hissetmeye başladığında üç yaşındaydı. Koşup kapıyı açar ve hiç şaşırmasdı. “*Şimdi hayretteyim*” dediği bu hadisenin defalarca yaşandığını hatırlıyordu.

Neden sadece bu iki kadın hayatının merkezindeydi? Kimdi bu iki kadın; o zamanlar hiç düşünmedi. Ayrıca bir de resim vardı. Görünüşte resimdi, ama yaşıyordu. Canlıydı ve Nur ona “*Âmânım*” derken bulmuştu kendini. “*Âmânım*”; mânâsının aman dileyenin yardımcısı olduğunu öğrendiği bu kelime, onun cenneti, sığınağı idi.

Sonradan O’na âmânını, âmândaki yardımcıyı öğreten Gönül Anacığından o resme şöyle seslendiğini duyduğunda,

3 Sâmiha Ayverdi, *Hancı*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 1988, s. 23.

Nur ağladı ağladı. Hiçbir söz, hiçbir hitap böylesine hakikat olamazdı.

“İzinden, gözünden, sözünden, özünden Allah ayırmasın. Ey Hakk’ı bildiren, ona götüren, perdeyi kaldırıp onu gösteren... Hakk’ın var olduğunu, varlığın Hak olduğunu, görünenin gösteren, gösterenin görülen olduğunu bildiren! Bu dünyâda, o dünyâda, Allah senden ayırmasın...”⁴

Hayatının bu üç güzelini, onlara olan sevgisinin hakikatini ailesiyle yaşamıştı. Dünya güzeli, Allah sevgilisi anacığını düşündü. Üç kadın, bir resim. O biri üçte seyretmenin ne demek olduğunu üç yaşında hatırladı, Nur ağlıyordu.

“Gönlüme: Ağla... diyorum, ağla... Ama kimseler görmesin. Zira gözyaşı çabuk hasede uğrar.

Ağla... ağla ki temizlensin bu yürek... Yoksa kurumuş çeşmelerin yalağı, süprüntülük olur.”⁵

Gönül Anacığı da ağlamıştı demek, onu hiç ağlarken görmemişti. Belki sadece bir damla, diye düşündü. Ya resim, resim ne demişti ağlayanlar için:

*“Ağlamakla tayy edersin menzil-i maksûdunu,
Gözyaşından abdest al da gözle gör mâbûdunu,
Benliğin dâvâsını terk eyle, gafletten çekil,
Âşık ol Ken’ân, dilersen görmeğe mâşûkunu.”*⁶

Seneler sonra mânâ peşinde olan gazeteci arkadaşı ve dostu, Gönül annesinin kurduğu dernekte çalışırken, ona sorular sorduğunda bu üç kadını şöyle anlatacağı, belki de onlardaki kendisini hatırlıyacaktı.

4 Samihâ Ayverdi, *Hancı*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 1988, s. 47.

5 Samihâ Ayverdi, *Hancı*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 1988, s. 75.

6 Ken’an Rifâi, *İlâhiyât-ı Ken’an*, Yayına Hazırlayanlar: Yusuf Ömürlü, Dinçer Dalkılıç, İstanbul, 1988, s. 79.

Gönül annesi: yazar, mutasavvıf, İstanbul hanımefendisi, Türkçe'yi en iyi konuşan ve yazan, tarihçi, alperen, mürşit, ana, efendi; iki Kadir arası Kadir'i yaşamış, öğrencilerine de Kadir'in mânâsını öğretmiş bir sultan. Nur sonra da kâmil insanın yaşantısıyla Kadir'in mânâsı, içiyle Mîrac'ın hakikati olduğunu öğrendiğinde ve her sabrettiği sıkıntının sonunda Gönül anneciğinin yardımıyla âyetlerin mânâsını kendi küçük gönlüyle idrak ettiğinde ve onun güzel gözlerinin arkasında âmânını bulduğunda defalarca hamd etme zevkini yaşayacaktı.

Çocuğunun ölümünü düşündü. Âmânının gülüydü o bebek, rüyasında öyle görmüştü. O yüzden de “*Gülüm*” adıyla doğmuştu. Ama Nur ayıldığında korkarak karnında taşıdığı, üstüne titrediği bebeği yanında bulamamıştı. Bebek başka bir hastaneye kaldırılmıştı ve ne olacağı belli değildi. Nur bugüne kadar hiç acı çekmemişim, diye düşünmüştü. Hiçbiri acı değilmiş. Öyle ya, insanların acı ve sıkıntı zannettikleri şeyler, sonradan gülüp geçtiğimiz hâtıralar oluverirler.

İşte hastane odasında tek başına düşünürken girmişti içeriye Gönül Anacığ, heybetli ama mütevâzî, zarif, edepli ve şık. Bunların hiçbirini görmemişti Nur. Sadece “*cennet geldi odama*” demişti.

Gönül Anacığ her zaman Âmânım'ın sesiyle hareket ettiğinden Âmânım'ın şu deyişini yaşar gibiydi:

“İnsanları hatâlarında ve sevaplarında onlarla bir olarak, acılarına ve ızdıraplarına iştirâk ederek ve beraberce göğüs gererek seviniz. Doğumlarıyla çoğalıp, ölümleriyle eksilecek kadar onlardan olunuz. Bir insan olarak hepimizin vazîfesi beşerin yüzünü müşterek samîmî ve insanca bir gâyeye çevirmektir. Bunun da birçok yolları vardır fakat en kestirme yol, aşk ve iman yoludur.

Aşk ve imanın temeli Hak'la halk'ı birlemek, Hakk'ı halktan görmek, halkı Hak diye sevmektir.”

Nur çocuğunu, evini, eşini, hepsini unutmuştu o anda, cenneti yaşıyordu. Gönül annesi ismi sevmiştii “*Gülüm, ne güzel isim.*” Nur rüyasını anlattı, o bebeği âmânı vermişti ona, onun gülüydü.

Sonradan Hz. Muhammed'in aşkını yüreğinde hissettiğinde gül bahçesinin o olduğunu, Âmânının da o bahçeyi içimizde oluşturan olduğunu anlayacaktı.

Gönül Anacığı çıkınca, Nur gece sıkıntılarına dönmek istemediğinden *Hancı'yı* eline almıştı.

“Cennet neresi? dediler. Senin olduğun yerdir... dedim.

Cehennem neresi? dediler. Senin olmadığın yerdir... diyecektim, ama diyemedim. Senin olmadığın yer yok ki...

Âh, vallah da yok, billâh da yok Allahım...”⁷

Utanıp başını önüne eğdiğini hatırladı.

Düşüncelerinden uzaklaştı, biri üçte seyretmek için üç kadına geri döndü.

Gönül annesi için dostunun sorusuyla baş başaydı yeniden.

“Çocukluğum Çerkez, Habeş, Zenci, Arnavut bir vatan daş çevresi içinde geçti. Çatımızın altında bu ayrı ırk ve coğrafyadan gelmiş kimselerin hepsini Türk olan anam babam gibi soydaşım zannederdim. Zira büyükle-
rimizin de onlara karşı muamelesinde ayrılığı îmâ edecek en küçük bir eser bulunmazdı”

7 Sâmiha Ayverdi, *Hancı*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 1988, s. 31.